

УДК 330.142.22:336.71

Іваній К.О.
аспірант кафедри міжнародної економіки
Української академії банківської справи
Національного банку України

РОЛЬ ТА МІСЦЕ УПРАВЛІННЯ БАНКІВСЬКИМ КАПІТАЛОМ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ БАНКОМ

THE ROLE AND PLACE OF BANKS CAPITAL MANAGEMENT IN THE BANKING SYSTEM

АНОТАЦІЯ

У статті з'ясовано роль та місце управління банківським капіталом в системі управління банком. Визначено, що управління капіталом комерційного банку є складною багатofункціональною системою, інтегрованою в загальну систему управління банком.

Ключові слова: капітал банку, менеджмент банку, організаційна структура, Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку, Національний банк України.

АННОТАЦИЯ

В статье выяснены роль и место управления банковским капиталом в системе управления банком. Определено, что управление капиталом коммерческого банка является сложной многофункциональной системой, интегрированной в общую систему управления банком.

Ключевые слова: капитал банка, менеджмент банка, организационная структура, Национальная комиссия по ценным бумагам и фондовому рынку, Национальный банк Украины.

ANNOTATION

The role and place of banks capital management in the banking system is clarified in the article. According to this the author determined that capital management of the commercial banks is a multifunctional system which is integrated into the overall system of the bank management.

Keywords: banks capital, capital management, organizational structure, the National Securities and Stock Market Commission, the National Bank of Ukraine.

Постановка проблеми. Банківський капітал як основа його діяльності є об'єктом управління. Виступаючи посередником між суб'єктами господарювання з профіцитом засобів і суб'єктами з дефіцитом засобів, комерційний банк самостійно встановлює політику залучення банківських ресурсів, визначаючи при цьому пріоритетні джерела і механізми їхнього залучення для поповнення ресурсів. При цьому банк повинний підтримувати визначене співвідношення між власними і залученими засобами. Надмірна кількість залучених засобів підсилює ризик і підвищує потенційну загрозу неплатоспроможності комерційного банку, а також можливість улучення його під «контроль» інших банків і кредиторів, що може дозволити останнім впливати як на поточну діяльність банку, так і на проведення їм кредитної політики в цілому. Переважне формування банківських ресурсів за рахунок власного капіталу – також не краща політика для банку. Це пов'язано насамперед з можливістю втрати визначеною групою акціонерів контролю над банком, зниженням рівня виплачуваних дивідендів і ринкової вартості

акцій. У результаті спостерігається незбалансованість у структурі капіталу (значна питома вага власного капіталу або притягнутих засобів) може привести до погіршення показників, що характеризують діяльність банку, до зниження його іміджу на ринку грошових ресурсів. Отже, основна проблема банку – вибрати таку структуру банківського капіталу, яка при найменших витратах на формування банківських ресурсів буде сприяти підтримці стабільного рівня дивідендів і доходів, а також закріпленню репутації комерційного банку на рівні, достатньому для залучення їм необхідних банківських ресурсів на вигідних умовах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання управління банківським капіталом достатньо актуальні. Однак у науковій літературі не приділяється належної уваги дослідженню ролі та місця управління банківським капіталом саме в системі управління банком як такої. Вивченню вказаного питання присвячені роботи Л.О. Примостки [5, с. 112], Н.І. Волкової [2, с. 190], інших вчених.

Мета роботи полягає у з'ясуванні ролі та місця управління банківським капіталом в системі управління банком.

Виклад основного матеріалу дослідження. Проведений аналіз наукової літератури надає можливість стверджувати, що поняття «управління» є багатозначним і дуже важливим. Загалом управління носить усвідомлений характер і має цілі, на досягнення яких воно спрямовано. Управління – це сукупність дій визначених осіб й органів (зокрема, пов'язаних із рішеннями) щодо інших осіб, що спираються на відповідні засоби, а також їхнє формування і забезпечення для досягнення цілей і дотримання умов під час прийняття на себе відповідальності [4, с. 88; 6, с. 122].

Розрізняють внутрішнє і зовнішнє управління. Під внутрішнім управлінням слід розуміти управління, при якому керуючий вплив формується усередині керованої системи, під зовнішнім – таке управління, при якому керуючий вплив надходить у керовану систему ззовні. Різновидом внутрішнього управління, що грає головну роль у керуванні, є самоврядування, при якому внутрішнє управління переважає над зовнішнім.

У системі управління завжди присутні дві складових: суб'єкт, що керує, і об'єкт, яким керують. Суб'єкт – активна частина всієї системи управління, що розробляє і здійснює керуючий вплив, що надходить до пасивної, керованої частини системи, тобто до об'єкта управління [1, с. 210].

Отже, управління – це цілеспрямований, заснований на об'єктивних законах управління процес впливу суб'єкта управління (керуючої частини системи) на об'єкт управління (керовану частину системи) шляхом одержання інформації про його стан, ухвалення відповідного рішення і доведення до об'єкта управління інформації, що впливає на нього, з використанням визначених прийомів, способів і методів управління [3, с. 116].

Слід зазначити, що на процес управління капіталом банку впливають зовнішні й внутрішні фактори, і від їхнього стану залежить результат діяльності керованого об'єкта. При цьому внутрішні фактори, на нашу думку, є першорядними, і від них залежить постановка стратегічної мети управління капіталом, а також загальний стан банківської установи [2, с. 199].

Узагальнюючи, зазначимо, що учасниками системи управління капіталом банку на макrorівні є Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку (далі – НКЦПФР), Національний банк України, на мікрорівні – акціонери банку та його менеджмент як суб'єкти управління.

Місією Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку, як державного колегіального органу, є забезпечення реалізації єдиної державної політики щодо цінних паперів і

функціонування фондового ринку в Україні, а також здійснення правового регулювання відносин, що виникають на ринку цінних паперів, захист інтересів громадян України та держави, запобігання зловживанням та порушенням на фондовому ринку, координація діяльності міністерств та інших центральних органів державної виконавчої влади у цій сфері. Відповідно до покладеної місії, діяльність Комісії спрямована на всебічне сприяння розвитку українського ринку цінних паперів як одного з найважливіших сегментів вітчизняної економіки.

Зміст діяльності НБУ розкривається через систему його функцій, основних напрямів функціонування. Так, діяльність НБУ спрямована на створення таких грошово-кредитних механізмів, які спроможні забезпечити стабільність національної грошової одиниці (гривні) з метою цінової стабільності, платоспроможності, стримання інфляції, що створює передумови для економічного зростання в країні.

В процесі аналізу загальної системи управління капіталом безпосередньо в банку слід зазначити, що в ній важливе місце належить організаційній структурі банку, особливості якої сприяють забезпеченню ефективності основної діяльності і якісній та послідовній методологічній роботі у банку (рис. 1).

Поточні функції з управління капіталом банку, а також відповідними ризиками, що генеруються ними, є розподілені між Наглядовою радою, Правлінням, КУАП, згідно їх функціональних обов'язків і затверджених лімітів та повноважень, Департаментом ризиків та Казначейством банку.

Наглядова рада – це вищий орган управління, яким здійснюється контроль за діяльністю

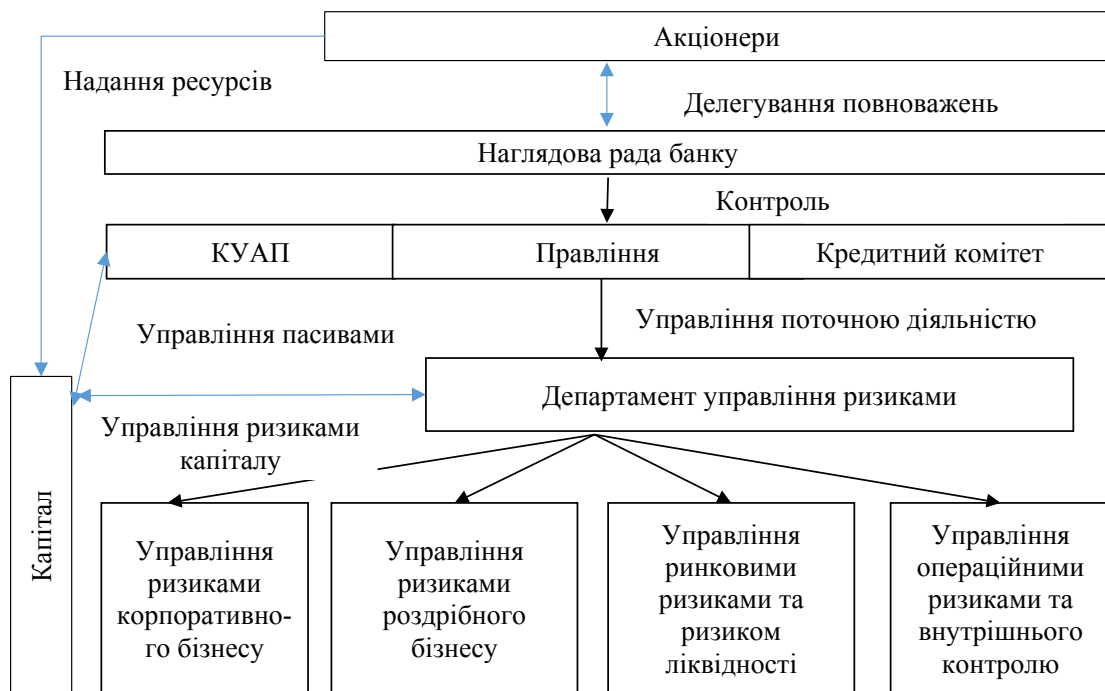

Рис. 1. Система управління капіталом банку

банку задля збереження залучених у внески грошових засобів, забезпечення їхнього повернення вкладникам та інші функції. В поточній діяльності наглядова рада керується Законом України «Про банки і банківську діяльність», іншими актами законодавства України. Наглядова рада не має права втручатися у оперативну діяльність банку.

Компетенція наглядової ради полягає у прийнятті необхідних рішень із таких питань: з'ясування базових напрямків діяльності банку і затвердження відповідних звітів про їхнє виконання; затвердження річних результатів діяльності банку, затвердження звітів і висновків ревізійної комісії і зовнішнього аудиту; розподіл отриманого прибутку. Наглядовою радою банку одночасно: призначається та звільняється голова і члени правління банку; контролюється діяльність правління банку; визначається зовнішній аудитор; встановлюється порядок здійснення ревізій і контролю за фінансово-господарською діяльністю банку; приймається рішення щодо покриття отриманих збитків; затверджуються умови оплати праці і матеріального стимулювання членів правління банку.

Правління банку – це виконавчий орган банку, яким здійснюється управління поточною діяльністю останнього, несеється відповідальність за ефективність роботи банку.

КУАП визначається політика у сфері управління активами і пасивами, обсягами, структурою активів та пасивів в розрізі статей і портфелів активів і пасивів. Також КУАП відповідає за управління структурою активів і зобов'язань банку та контроль над ними. КУАП здійснюється моніторинг дотримання внутрішніх лімітів, включаючи аналіз звітності щодо ризиків ліквідності, процентного і валютного ризиків, визначення методології у сфері розрахунку і управління ризиками, встановлення лімітів та нормативів, що є спрямованими на оптимізацію рівня ризику і прибутковості операцій банку. Окрім цього, важливою функцією КУАП є прийняття управлінських дій, що є спрямованими на реалізацію затвердженої політики із управління активами, пасивами і ризиками банку.

У сфері управління ліквідністю КУАП кожного місяця аналізуються джерела фінансування із врахуванням змін процентних ставок за попередній місяць та приймаються необхідні рішення із управління активами і пасивами банку. Одночасно КУАП управляє ризиком зміни процентної ставки і ринковими ризиками за допомогою співставлення позиції за процентними ставками, що надає можливість проведення операцій із позитивною процентною маржею. Ним здійснюється моніторинг поточного фінансового

стану, оцінювання чутливості банку до зміни процентних ставок та їх впливу на доходність останнього. Система контролю процентного ризику реалізується КУАП за допомогою перевірки управлінської звітності і рекомендацій відповідального відділу, що стосується тактики і стратегії банку із управління процентним ризиком. Остаточні рішення, що стосуються запровадження системи управління процентним ризиком, належать до компетенції КУАП та Правління банку. Отже, вищезазначені учасники системи управління капіталом банку здійснюють прямий та опосередкований вплив на останню (рис. 2).

Таким чином, діючи на макрорівні, НКЦПФР та НБУ здійснюють опосередкований вплив на систему управління капіталом банку шляхом відповідного нормативного регулювання, здійснення контролю тощо. В свою чергу, функціонуючи на мікрорівні окремого банку, акціонери та менеджмент останнього здійснюють прямий вплив на систему управління капіталом банку шляхом безпосереднього управління капіталом.

Основними рисами сучасного управління капіталом банку є:

- посилення впливу зовнішніх факторів на управління капіталом банку в зв'язку з ускладненням усієї системи соціальних відносин (економічних, політичних, соціальних), що формують середовище управління. Доцільна, розумна інтеграція «твердого» і «м'якого» типів управління в єдину, адекватну умовам середовища систему управління;

- розгляд банку як цілісної системи, що дозволяє досліджувати організацію в єдності її складових, нерозривно зв'язаних із зовнішнім середовищем. Банк як система не самозабезпечується, а залежить у своїй діяльності від інформації і ресурсів, що надходять ззовні;

- використання в керуванні ситуаційного підходу, згідно з яким уся організація всередині банку є реакцією на різні впливи ззовні. Найголовніше – це процеси, тобто набір обставин, що впливають на роботу банку у цей період;

- визнання необхідності розробки і реалізації системи стратегічного управління банківською установою. Суть системи стратегічного управління полягає в тому, що в банку, з одного боку, повинне існувати чітко виділене й організоване стратегічне планування. З іншого

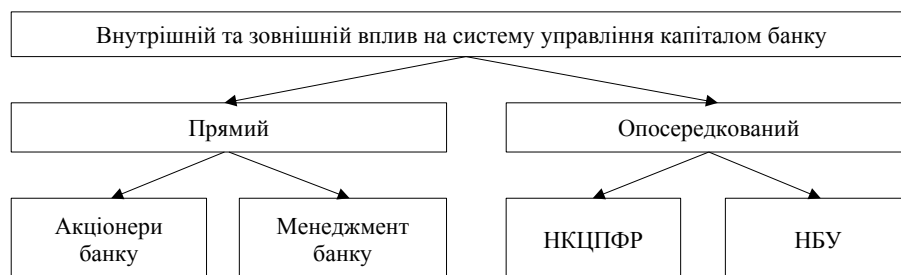

Рис. 2. Характер внутрішнього та зовнішнього впливу на систему управління капіталом банку з боку її учасників

боку, структура управління капіталом банку, системи і механізми її окремих галузей повинні бути побудовані таким чином, щоб забезпечити розробку і гнучку реалізацію довгострокової стратегії конкуренції в сучасних умовах функціонування банку [5, с. 310].

Таким чином, управління капіталом комерційного банку – складна і багатогранна проблема, що не має однозначної відповіді й потребує щоденного аналізу стану не тільки банківських ресурсів, але й перспектив розвитку економіки країни в цілому.

Метою управління капіталом банку є залучення і підтримка достатнього обсягу капіталу для розширення діяльності і створення захисту від ризиків.

На підставі поставленої мети задачами управління капіталом банку в сучасних умовах є:

– формування нормативно-правової бази управління капіталом банку. Ліцензії на здійснення банківських операцій видається Національним банком України тільки за умови достатності його капіталу. Ліцензії на окремі види банківських операцій (залучення депозитних засобів від фізичних осіб, обслуговування бюджетних рахунків, операції по випуску і обігу цінних паперів і т. п.) надає Національний банк України на підставі розміру власного капіталу кожного банку. Чим більше власний капітал комерційного банку, тим більший обсяг операцій він може здійснювати. Тобто при постійній маржі збільшуються можливості одержання прибутку. У сучасних умовах маржа має тенденцію до зниження. Маржа – величина, що виражає різницю між двома визначеними показниками, тому для забезпечення достатнього прибутку, крім всього іншого, необхідний достатній рівень власного капіталу. Забезпечувати стабільність, застрахувати себе і клієнтів від можливих втрат можуть банки з великим розміром капіталу, тому що проводять менш ризиковані операції з меншою маржею, але з великим обсягом прибутку. Банки з невеликим капіталом схильні проводити більш ризиковані операції з метою збільшення маржі. Таким чином, банки з великим капіталом більш стабільні і надійні;

– організація управління капіталом банку. Ця задача управління капіталом банку припускає: визначення підрозділів банку, що беруть участь у процесі управління капіталом; планування складу капіталу банку; застосування способів оцінки якості капіталу банківської установи; визначення методів регулювання капіталу банку;

– розвиток економічної, фінансово-кредитної і ресурсної підтримки управління капіталом комерційного банку. Ця задача управління капіталом банківської установи припускає пошук прямих вітчизняних і іноземних інвестицій під свій бізнес-план або інший інвестиційний проект шляхом випуску акцій. Також є необхідною діюча фінансова підтримка в управ-

лінні капіталом банку з боку Національного банку України.

До функцій управління капіталом банку відносяться:

а) планування – розробка моделі управління капіталом банку з високим ступенем відповідності об'єкта управління й об'єктивних закономірностей його розвитку, що охоплюють усе різноманіття методів, форм і засобів управління. Планування – процес побудови алгоритму майбутніх дій, що веде до реалізації поставленої мети й утримує передбачувані результати його виконання. При цьому планування завжди спрямоване на прийняття і реалізацію управлінських рішень;

б) облік – збільшення системності та узгодженості різних форм обліку та звітності банківських установ, спрощення форм обліку та звітності відносно банківських ресурсів;

в) контроль – посилення контролю за факторами, що впливають на капіталну базу банку. Функція контролю в керуванні капіталом банку полягає у визначенні того, наскільки виконаний управлінський вплив, у перевірці дотримання нормативно-правових актів і в прийнятті виправлень при негативному результаті;

г) аналіз – застосування системного аналізу для одержання цілісного представлення про процеси управління капіталом банку з урахуванням факторів, що впливають на результати цього управління. Функція аналізу дозволяє виявляти тенденції і проблеми в управлінні капіталом банку;

д) стимулювання – ця функція припускає удосконалювання наукового підходу до формування політики управління капіталом банківської установи, а також створення необхідних правових умов, що захищають банк від корупції. Функція стимулювання забезпечує посилення фінансової підтримки з боку великих банків з метою стимулювання стабільної діяльності дрібних банківських установ.

Висновки. Таким чином, управління капіталом комерційного банку обумовлене діяльністю складної багатофункціональної системи, що є інтегрованою в загальну систему управління банком. Зазначене опосередковане діяльністю відповідних суб'єктів, якими здійснюється як прямий, так і опосередкований вплив на систему управління капіталом. Зокрема, такими суб'єктами є НКЦПФР, НБУ, акціонери та фінансовий менеджмент банку. Управління капіталом банку підпорядковане відповідній цілі та завданням.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Андрейчиков А.В. Анализ, синтез, планирование решений в экономике / А.В. Андрейчиков, О.Ю. Андрейчикова. – М. : Финансы и статистика, 2001. – 362 с.
2. Волкова Н.И. Управление банковской деятельностью : [учеб.-практич. пособ.] / [Н.И. Волкова, Р.А. Герасименко, Т.А. Чашко] ; под общ. ред. П.В. Егорова. – Донецк : ООО «Юго-Восток, Лтд», 2003. – 338 с.

3. Егоров П.В. Диагностика управления финансовой деятельностью предприятия : [монографія] / П.В. Егоров, В.Г. Андреева. – Донецк : ООО «Юго-Восток, Лтд», 2005. – 202 с.
4. Егоров П.В. Управление развитием предприятий малого бизнеса : [монографія] / П.В. Егоров, Е.И. Карпова. – Донецк : «Либідь», 2004. – 232 с.
5. Примостка Л.О. Фінансовий менеджмент у банку : [підручник] / Л.О. Примостка ; 2-ге вид., доп. і перероб. – К. : КНЕУ, 2004. – 468 с.
6. Управління ресурсами підприємства : [навч. посіб.] / Під ред. к. е. н. Ю.М. Воробйова і д. е. н. Б.І. Холода. – К. : «Центр навч. літ.», 2004. – 288 с.